

Арсен ПАЛАМАР

ОСВІТИ І КУЛЬТУРИ НІКОЛИ НЕ БУВАЄ ЗАБАГАТО

СПРАДАВЕН вважається, що місто з власним університетом належить до вищої категорії, ніж місто без такого закладу. В ньому глибші культурні, мистецькі традиції, воно має свою культурну еліту, могутню плеяду науковців, письменників, артистів, музикантів, художників, а водночас і цінителів прекрасного — літератури, музики, театру. Досить назвати університетський Львів, з яким пов'язані імена багатьох і багатьох славетних українців. Тепер у колі таких міст і Тернопіль.

Володимир Кравець

Ні для кого не секрет, що нашому місту до деякої міри бракує культурних традицій, бо його населення не має тут глибокого коріння, а зібране в повоєнні роки з різних регіонів. І в тому, що колишній педагогічний інститут став університетом імені славетного краянина Володимира Гнатюка, є певна закономірність, викликана велінням часу, виходом незалежної України на міжнародну арену. Сьогодні в розвинутих країнах заходу інститут пов'язаний з середньою освітою як середній навчальний заклад, тому в попередні роки наших дипломів у світі не визнавали. Отже, це не зміна вивіски закладу, як дехто думає, а необхідність.

— Якби була зміна вивіски, — каже ректор **Володимир Петрович Кравець**, — то всі українські педінститути перейменувалися б в університети. Усі ж і хотіли цього, бо це престижно та й заробітна плата працівників автоматично підвищується на п'ятнадцять відсотків. Але половина педінститутів залишилася при старому статусі — у Рівному, Житомирі, Горлівці, Глухові, Миколаєві. Нам поталанило, бо маємо потужнішу матеріальну базу і сильніший викладацький потенціал. І це ще не все. Нашому університетові, до речі, надано статус Західноукраїнського регіонального центру педагогічної освіти. У нас апробуються регіональні

методики підготовки педагогічних кадрів.

Університет має значно більші можливості для структурної розбудови. Після відкриття в 1969 році інститут мав три факультети, до тисячі студентів і ледве двадцять кандидатів наук та жодного доктора серед викладачів. Тепер — дванадцять факультетів, майже дев'ять тисяч студентів, 120 аспірантів, 90 відсотків викладачів — кандидати наук, доктори та академіки. Лише за останні роки відкрито шість нових факультетів — географічний, історичний, іноземних мов, музично-педагогічний, психологічний, післядипломної освіти. Чимраз більше викладачів проходять докторське стажування в університетах Польщі, Німеччини, про що раніше можна було тільки мріяти.

Університет має ширші можливості для власного розвитку, збільшення набору студентів. У його структурі сьогодні — Чортківське

педучилище, коледж, спеціалізовані школи, котрі готують для нього абітурієнтів не тільки з нашої, а й з сусідніх Івано-Франківської і Хмельницької областей.

— Чи доцільно збільшувати випуск учителів, коли вони роками несвоєчасно отримують зарплату, а престиж професії катастрофічно падає?

— Я педагог. Тому завжди стояв і стоятиму на просвітянських позиціях. Якщо Україна хоче бути рівною серед цивілізованих держав, їй треба чимраз більше молодих поколінь пропустити, як у нас кажуть, через вищі школи. І не обов'язково, всі мають працювати за фахом. З політехніка може бути і слюсар-складальник, але це буде майстер, а не недолугий халтурник. Дипломована вчителька може бути просто доброю матір'ю, але вона виховає культурних дітей, а не злодійкуватих потерчат. Попри всю глибину економічної кризи держава мусить знайти можливості, навіть скоротити інші найнеобхідніші асигнування, щоб дати молоді освіту, перспективу, бо тільки на молодь основна надія в порятунку України з біди. Без належної освіти ми економіки не віродимо.

Як відомо, відразу після війни розгромлена й зруйнована американцями Японія відмовила собі в найнеобхіднішому, але за останні кошти відправила кілька десятків тисяч юнаків і дівчат на навчання в університети США. Через десять років вони злочоткували японське економічне «диво». Ми ж досі не можемо цього збагнути і далі продовжуємо керуватися старорежимним гаслом: «Головне — нагодувати та взути народ». Це гасло перекісного ладу. А наші українські мислителі віддівка застерігали: якщо народ живе хлібом єдиним, ігноруючи культуру, то він ніколи не матиме ні культури, ані хліба. Як держава не подбає про масове навчання молоді, то через кілька десятиліть цивілізований захід сміятиметься з відсталого українця, як ми нині сміємося з недоумкуватого фірмана Мартина Борулі — Омелька...

Ми кажемо: Україну прийнято до Ради Європи. Однак в Європі 38 держав, а Україна за рівнем освіти, культури, економіки, рівнем життя населення перебуває нижче сімдесятого місця у світі. Значить, ми ще далеко не в Європі. І будемо ще нижче, якщо не змінимо свого ставлення до школи взагалі.

— Невже ситуація така безнадійна?

— На наше щастя — ні. Сьогодні ми маємо на диво велике державне замовлення на підготовку дипломованих учителів. Їх і так уже понад міру, особливо в західних регіонах, а держава замовляє ще і ще. Адже в східних регіонах не вистачає викладачів української мови, літератури, історії. Гадаю, держава робить правильно: «перевиробництва» випускників університетів не треба боятися, бо освіти і культури ніколи не буває забагато. Тим паче, в нас. Не забуваймо, що на початку століття Україна була однією з найнеписьменніших країн Європи. Якби вона залишилась такою дотепер, ми могли б і не здобути незалежності.

Нарешті, університет має право переходу на платне навчання. Подобається це комусь чи ні, але без цього система вищої освіти навряд чи вижила б. На стаціонарі третина студентів — платники, на заочному — майже всі. У Галичині платна форма не викликала протесту, бо тут вона справджен такою була. Наші предки знали, що освіта — прибуткова справа і за неї треба платити. Американці цілком серйозно доводять, що один долар, вкладений в освіту, дає десять доларів

прибутку.

Проте в східних регіонах вузи сьогодні в тяжкому становищі, там сов'єцька ідеологія глибше в'їлася в свідомість людей. А забезпечення з державного бюджету — на 60 відсотків. Якби ми чекали милості від держави, то ні університету не було б, ні інститут би не вижив. Сьогодні я можу чесно дивитися у вічі нашим працівникам — зарплату вони отримують своєчасно.

Успішно розв'язуємо і проблеми матеріального забезпечення вузу. Місяць тому перейшли на нове покоління комп'ютерів, яких не мають багато столичних інститутів. Цього року доганяємо рівень технічного забезпечення польських і чеських університетів, будемо мати свій вихід на Інтернет.

За умов, що вже п'ять років немає державного фінансування матеріальної бази, закінчуємо житловий будинок для викладачів, де будуть два зали університетської бібліотеки, спортивно-оздоровчий центр. Маємо власний профілакторій, два стаціонари для практикантів у Бережанському і Боршівському районах. Гуртожитками забезпечено 75 відсотків студентів.

— Чи потрібна в час масового безробіття вчителів заочна освіта?

— На заході вона є. Називається — «дистанційна освіта». Але там вимогливість, як на стаціонарі. У нас забагато профанації і халтури. Наш заочник вчиться лише для «обкладинок», знання в нього мізерні, хоча є й винятки. Але як людина не має іншої можливості отримати диплом, то що ж...

— Університет зняв з себе відповідальність за працевлаштування випускників. Запанував принцип — виживайте, як знаєте. Принцип того цигана, котрий вчив дітей плавати, кидаючи їх у глибоку воду. Мовляв, захочеш жити, вплинеш...

— За старого режиму наші люди звикли, що за них завжди хтось має думати, дбати, навіть працювати. Світ живе по-іншому. Вже з першого курсу студент має старатися, щоб його помітили, оцінили, навіть допомогли оплатити навчання, якщо він обіцяє стати справжнім фахівцем. У чому суть перемін чи нового мислення, як ми кажемо? У нас освіту отримують, а в світі її здобувають. Це різні речі. На заході в неспішності учня винен не вчитель, а сам учень і його батьки. У нас досі за це відповідає вчитель, хоча всі розуміють, що одна людина не може вболівати за кожного з тридцяти учнів більше, ніж за себе. Це наша біда.

— На початку української революції саме з

педінституту вийшла ціла плеяда політичних функціонерів різних партій — Руху, Демократичної, Республіканської, депутатів різних рівнів. Більше, ніж з інших тернопільських вузів, разом узятих. Який сьогодні індекс політичних настроїв в університеті?

Пристрасті вгамувалися, протистоянь нема, можна спокійно працювати. Загальна криза примирила всіх і об'єднала в одну партію — партію виживання...

— Які позитивні зміни відбулися за роки незалежності в освітянському законодавстві?

— «Закон про освіту» є, але, як ви здогадуєтесь, не діє. Готується закон про вищу освіту, і знову ж не все в ньому нас влаштовує. Не враховує перспектив розвитку вищої школи. Мабуть, люди старого мислення його формували. Наприклад, навіть у радянські часи ректор мав більше прав у відкритті нових факультетів, кафедр, внесенні змін у правила прийому студентів. Тепер усе перебирає на себе Міністерство освіти. Знову душить нас надмірна централізація, не характерна для країн вільного світу. Такі парадокси: гроші, що їх заробляємо від платної форми навчання, ми можемо витратити лише за погодженням з Міністерством, бо і воно хоче жити; щоб закупити за власні кошти поповнення для бібліотеки, я змушений оббивати міністерські пороги...

Не забезпечує нам закон і захисту від сваволі деяких господарських структур. Здається, державний вуз, а якийсь «начальник» захотів і вимкнув світло, тепло. На сході України це стало нормою. У нас, видно, ще старі традиції є, місцеві керівники мають більше поваги до школи, науки. Навпаки, дійшло до того, що наші вузи час від часу «підкидають» грошенят на зарплату теплоенергетикам, аби ті не відмикали нас хоч на новорічні свята. Щодо стосунків з місцевою владою, то вона поважає нас за те, що ми в неї нічого не просимо.

— Сучасна шкільна програма. Не раз доводиться чути, що вона занадто складна...

— Я теж такої думки. Справді, навіщо в шостому класі викладати елементи біології з програми першого курсу вузу? Навіщо в середній школі елементи вищої математики, коли переважній більшості випускників вони ніколи не знадобляться, не всі учні можуть їх засвоїти? У нашій школі діти постійно зазнають стресів: зранку їх викликають до дошки під сміх класу пояснювати інтеграли, увечері вдома батьки стоять над головою

з паском, бо їм дуже потрібні високі оцінки. Наші школярі виростають нездорові, залякані, загальмовані, весь час бояться — школи, вчителів, батьків. А відтак ми дивуємося, чому молоде покоління таке інертне, чому в його середовищі так мало особистостей із сміливою громадянською позицією. Сміливці є хіба серед злодіїв та рекетирів, але чи такі громадяни нам потрібні?

Не можу обминути ще одне. Як відомо, 1949 року ООН прийняла «Декларацію прав людини» — це ми знаємо. Та мало хто чув, що через десять років та ж ООН прийняла «Декларацію прав дитини», якою категорично заборонено ставитися до природи підлітка з позиції сили, гнути, ламати вдачу, травмувати його психіку, як кому заманеться. На жаль, «Декларація» ще не стала в Україні основою виховання молодого покоління, що негативно свідчить про нашу цивілізованість.

— Мені здається, нинішній школі не до високих матерій. Що буде далі із зарплатою вчителів? Яке може бути ставлення до навчання тієї досить значної частини молоді, котра не має можливостей продовжувати освіту? Середня школа переживає глибокий занепад, вчителі чимраз більше скидаються на жебраків. По суті, школа подекуди вже не працює: вчителі не пояснюють уроків, тільки відсиджують у холодних класах від дзвінка до дзвінка, більшість учнів втрачає стимул до навчання...

— Ми це вже відчуваємо: буквально нема кого набирати на перші курси. Якщо держава не повернеться обличчям до освіти, до вчителя — буде біда. Така держава не життєздатна.

— А чи не можна, за прикладом вузів, зробити платною і середню освіту? Бодай з невеликою річною платою на час кризи?

— Чому ж ні? У нашій історії середня школа двічі була платною. Після війни ще десять років учні старших класів платили за навчання. Тепер ситуація далеко не краща, то чому б не підтримати школу, вчителів, забезпечивши їм бодай частину заробітної плати і таким чином врятувати шкільну систему від повного занепаду. Бо як пустити все на самоплив, через рік-два школи закриються. Нема відповідної урядової постанови? Гадаю, в ситуації, що склалася, цілком досить рішень сесій кількох обласних рад...

— Що принесе нам нинішній рік?

— Ще не одне випробування...